

УДК 338(477)

DOI 10.33244/2617-5959.1(2).2018.114-123

Лепеха М. О.,

Університет ДФС України,

ORCID ID 0000-0003-2693-6504

АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

У статті проведено аналіз сутності порушень митного законодавства. Розкрито сутність механізму адміністративно-правового забезпечення охорони митного правопорядку та проаналізовано основні показники діяльності виконавчих органів у сфері боротьби з митними правопорушеннями.

Ключові слова: безпека, контрабанда, порушення митних правил, митне оподаткування, податкова політика.

Лепеха М. А. Аналіз порушень таможенного законодательства в Украине

В статье проведен анализ сущности нарушений таможенного законодательства. Раскрыта сущность механизма административно-правового обеспечения охраны таможенного правопорядка и проанализированы основные показатели деятельности исполнительных органов в сфере борьбы с таможенными правонарушениями.

Ключевые слова: безопасность, контрабанда, нарушение таможенных правил, таможенное обложение, налоговая политика.

Метою статті є вивчення теоретичних і практичних основ порушень митних правил і контрабанди товарів, аналіз сучасного стану протиправних дій суб'єктів ЗЕД під час здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Постановка проблеми. Таке явище, як митні правопорушення, набуло масштабних розмірів і розглядається не лише в межах конкретної держави чи певного регіону, а на світовому рівні, адже притаманна чи не усім країнам та регіонам світу. Для подолання їхнього поширення та негативного впливу кожна держава докладає чимало зусиль, розробляючи та реалізуючи ряд програм, завдань, удосконалюючи своє законодавство та практику боротьби з ними. Сьогодні в Україні контрабанда і порушення митних правил залишається одним з основних дестабілізуючих чинників зовнішньої політики України, що за своїми масштабами, обсягами та наслідками негативно впливає на розвиток національної економіки, її стратегічних галузей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика протидії з правопорушеннями у митній сфері привертає до себе значну увагу як науковців, так і практиків. Серед авторів, які у своїх працях вивчали проблему боротьби з порушенням митного законодавства, варто назвати В. І. Волошина, П. В. Пашка, В. І. Марко, М. М. Литвина, О. Б. Єгорову, С. Ю. Дьоміну, І. С. Оверченка, О. І. Олійник, О. С. Стеблинську тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. До порушень митного законодавства відносимо порушення митних правил та контрабанду. Порушення митних правил (ПМП)

належать до категорії адміністративних правопорушень, а контрабанда – злочин з кримінальною відповідальністю.

Серед основних передумов розвитку порушень митного законодавства на території України доцільно виділити такі: 1) вигідне географічне і транспортне положення території держави; 2) функціональна неспроможність Державної прикордонної служби України забезпечити контроль за перетином державного кордону на всій лінії його протяжності; 3) надмірна кількість контрольних процедур під час митного оформлення продукції, товарів, матеріальних цінностей тощо; 4) високий рівень корумпованості та бюрократизму державних чиновників; 5) криміналізація органів державної влади, суб'єктів господарювання та суспільства загалом; 6) високі ставки експортних та імпортних мит; 7) низька ефективність роботи органів правоохоронної та судової системи; 8) психологічні стимули та бажання підприємців до отримання надприбутків; 9) недосконалість системи митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій; 10) поширена практика лобювання інтересів в органах державної влади представниками великого бізнесу; 11) переважно низький рівень доходів і бідність населення, яке проживає на прикордонних територіях; 12) непрозорість здійснення експортно-імпортних операцій; 13) недобросовісність окремих працівників Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України; 14) транснаціональний характер розвитку криміногенних структур [4, с. 58–59].

Відповідно до ст. 485 МК України порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Митним кодексом України та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам ДФС для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль, за якими покладено на органи ДФСМК чи іншими законами України і за які передбачена адміністративна відповідальність [1].

Згідно з чинним законодавством виділяють 18 видів порушень митних правил, за які встановлюються стягнення у виді попередження, штрафу, конфіскацію, але якщо таке порушення не тягне за собою кримінальну відповідальність.

Контрабанда є злочином міжнародного характеру, та більшість держав належить до діянь найбільш небезпечних для світової спільноти. Контрабанда існує практично у всіх країнах, які встановлюють певні правові режими переміщення товарів та інших предметів через свої державні і митні кордони.

Практично у всіх країнах під контрабандою (*contro* — проти, *bando* — урядова постанова, указ) розуміється незаконне переміщення через митний кордон (кордон держави) товарів та інших предметів або таких предметів, переміщення яких, згідно із законодавством держави, визнається злочином [5].

Сьогодні визначення поняття «контрабанда» передбачене ст. 201 КК України. Згідно із цією статтею контрабандою вважається переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [6].

Щодо митних правопорушень, то до злочинів, що вчиняються в галузі митної справи, належать діяння, передбачені статтею 201 «Контрабанда» Кримінального кодексу України (далі – КК України) та статтею 305 «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів» КК України.

Згідно з Кримінальним кодексом України до предметів контрабанди належать:

- 1) культурні цінності;
- 2) вибухові речовини;
- 3) отруйні речовини – церечовини чи відходи, які, потрапляючи в середину організму через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини чи справляти на неї сильний негативний вплив;
- 4) сильнодіючі речовини;
- 5) радіоактивні матеріали – це речовини, які створюють або в певних умовах здатні створювати іонізуюче випромінювання;
- 6) зброя – предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення, та боєприпаси до неї (крім гладкоствольної мисливської зброї і бойових припасів до неї) – це патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху;
- 7) спеціальні технічні засоби [6].

За результатами проведених заходів, спрямованих на виявлення та припинення порушень митних правил, упродовж 2016 року митними органами України порушено 23 235 справ на суму 2 млрд грн, що на 5 427 справ та на 212,81 млн грн більше ніж у попередньому 2015 році (табл. 1).

Таблиця 1

Результати роботи митних органів України у напрямі боротьби з порушеннями митних правил у 2011–2016 рр.*

Показник	Роки				
	2011	2012	2014	2015	2016
Кількість порушених справ за фактами порушення митних правил, у т.ч.	28 353	23 386	14 603	17 808	23 235
кількість справ з реально вилученими предметами порушень	19 645	15 744	6 994	8 529	7 952
Загальна вартість порушених справ, млн грн	25 197	1 990	714,9	1 787,19	2 000
Кількість розглянутих справ про порушення митних правил	6 224	4 495	5 743	7 004	12 839
Накладено штрафів за результатами розглянутих справ, млн грн	6,73	19,62	68,40	615,63	659
Стягнуто платежів до Державного бюджету України (у результаті накладених штрафів), тис грн	4 813	9 450	–	2038	–

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

У період 2011–2014 років бачимо стрімке зменшення кількості порушених справ за фактами порушень митних правил, з показника 28 353 справи 2011 р. до 14 603 справи 2014 року. Вже з 2015 року спостерігаємо зростання кількості порушених справ до 17 808,

і вже 2016 року цей показник становив 23 235 справ, що на 5 118 справ менше ніж на початок досліджуваного періоду 2011 року.

Також зменшилась і загальна сума, на яку порушують справи, що 2016 року становила 2 млрд грн, що майже в 10 разів менше ніж аналогічний показник за 2011 рік, що становив 25,197 млрд грн. Найнижчий показник вартості спостерігався 2012 року у сумі 714,9 млн грн. Уже починаючи з 2015 року, вартість порушених справ становила 1,7 млрд, а вже 2016 р. – 2 млрд грн. Спостерігаємо як і збільшення порушень митних правил, так і позитивну тенденцію розкриття справ про порушення митних правил та збільшення надходжень від цих справ.

Митницями ДФС вживалися організаційно-практичні заходи, спрямовані на протидію митним правопорушенням, що статистично виражені в таблиці 2.

Таблиця 2

Показники тимчасового вилучення предметів порушень*

Показник	Роки		
	2012	2015	2016
Вилучено			
промислові товари, млн грн	454,77	366,8	353
транспортні засоби, млн грн	172,25	53,57	51
продовольчі товари, млн грн	52,31	106	62
валюта, млн грн	81,57	102,28	161

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

Так, 2015 року, порівняно з 2012, зменшилися показники за вилученням промислових товарів на 87,97 млн грн, транспортних засобі на 118,68 млн грн та збільшилися суми за вилучення продовольчих товарів на 53,69 млн грн і валюти на 21,01 млн грн.

2016 року тимчасово вилучено предмети правопорушень за 7 952 справами, з них: промислових товарів – на суму 353 млн грн, що на 3,76 % менше ніж 2015 року, продовольчих товарів – на суму 62 млн грн (на 41,5 % менше від попереднього року), транспортних засобів – на суму 51 млн грн та валюти – на суму 161 млн грн (157 % показника попереднього року).

Одним із шляхів попередження та виявлення митних правопорушень є співпраця та обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав у рамках взаємної адміністративної допомоги. Взаємодія здійснюється з 65 митними адміністраціями держав-членів Всесвітньої митної організації. За результати співпраці упродовж 2015 року заведено 804 справи про порушення митних правил на суму 879,1 млн грн. Це становить 4,5 % від загальної кількості справ заведених митницями з початку 2015 року та майже 50 % від загальної вартості предметів правопорушень [2].

Сучасний стан боротьби з контрабандою характеризується такими показниками, що подані в таблиці 3.

Так, упродовж 2012 року митними органами України порушено 172 кримінальні справи про контрабанду на суму 28,78 млн грн, що на 118 справ і на 590,7 млн грн менше ніж за попередній 2011 рік.

З грудня 2012 р. кримінальні справи про контрабанду митними органами України не порушувались у зв'язку з тим, що з 20.11.2012 набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI, відповідно до якого ДФС (митні органи) не віднесені до органів, уповноважених розпочинати досудове розслідування [2].

Таблиця 3

Показники результативності роботи митних органів у напрямі виявлення контрабанди упродовж 2011–2016 рр.*

Показник	Роки				
	2011	2012	січень – липень 2014	2015	2016
Загальна кількість кримінальних справ про контрабанду товарів	390	172	–	–	–
	538,48 млн грн	28,78 млн грн	–	–	–
Направлено повідомлень про виявлення кримінального правопорушення	–	563	629	1 613	1 613
Наркотичні засоби і психотропні речовини, фактів	1 890	2 172	–	970	–
Зброя і боєприпаси, фактів	23	26	303	574	–

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

Починаючи з грудня 2012 року митні органи направляють повідомлення про виявлення кримінального правопорушення. Так, за січень-липень 2014 року було надіслано 629 повідомлень і вже в 2015–2016 рр. цей показник досяг 1 613 повідомлень. Цю динаміку можна прослідкувати на рис. 1.

Отже, з поданого рисунка спостерігаємо те, що, починаючи з 2012 року, збільшується кількість направлених повідомлень до Служби безпеки України. Так, 2015 року цей показник становив 1 613 повідомлень. Але 2016 року, за даними Звіту ДФС України, кількість направлених повідомлень про виявлення кримінального правопорушення за фактами контрабанди залишилося на тому самому рівні, що і 2015 року.

Упродовж січня-червня 2014 року митницями ДФС до правоохоронних органів направлено 629 повідомлень про виявлення ознак кримінальних правопорушень, з яких 29 повідомлень про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 212 КК України (ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів), 180 – ст. 201 КК України та 70 – ст. 305 КК України, а також 349 повідомлення про виявлення ознак інших злочинів. Так, за 2015 та 2016 рр. знову спостерігаються аналогічні показники, митницями ДФС до правоохоронних органів направлено 1 613 повідомлень про виявлення ознак кримінальних правопорушень, з яких: 211 повідомлень про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 201 КК України; 270 повідомлень про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 305 КК України; 1 132 повідомлення про виявлення ознак інших злочинів.

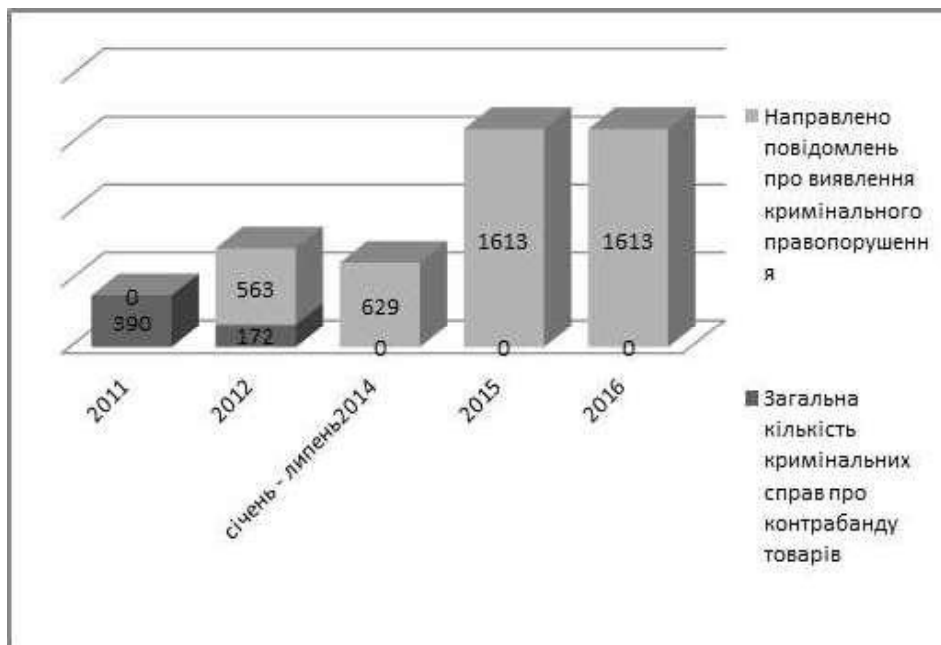

Рис. 1. Динаміка показників роботи митних органів 2011–2016 рр.*

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

Розглянемо структуру порушених справ про контрабанду за 2012 рік (рис. 2).

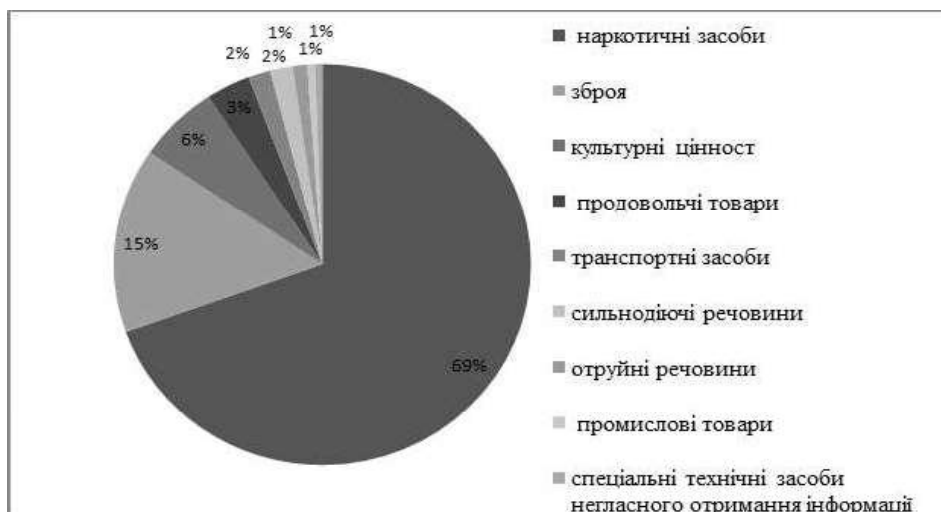

Рис. 2. Структура порушених справ про контрабанду 2012 р.*

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

З поданого рисунка бачимо, що предметами контрабанди були: наркотичні засоби (121 справа (70 %)); зброя (26 справ (15 %)); культурні цінності (11 справ на суму 676 168 грн (6 %)); продовольчі товари (6 справ на суму 23 841 005 грн (3,4 %)); транспортні засоби (3 справи на суму 1 421 278 грн (1,7 %)); сильнодіючі речовини (3 справи (1,7 %)); отруйні речовини (2 справи (1,1 %)); промислові товари (1 справа на суму 2 843 274 грн (0,55 %)); спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації (1 справа (0,55 %)) [3].

Оскільки найбільшу частку порушених справ займають наркотичні засоби та прекурсори і переміщення цих предметів винесені в окремий злочин, розглянемо факти правопорушень за цим предметом контрабанди.

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є одним із основних джерел наповнення ринку наркотиками. Україна перебуває на перехресті декількох міжнародних маршрутів транзиту наркотиків. Відтак незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародному рівнях досяг тривожних масштабів, а пов'язана з ним міжнародна злочинна діяльність становить загрозу для безпеки суверенітету держав [7].

Лінії боротьби з контрабандою наркотиків свідчать, що контрабандисти постійно удосконалюють, змінюють методи, спрямованість своєї злочинної діяльності та використовують такі основні шляхи переміщення наркотиків через територію України, як Балканський шлях («Південна» та «Північна» дорога), Північно-Чорноморський («Перший» та «Другий»), Східно-Середземноморський, Циганський, Албанський, Африканський, Угорський та місцевий кримінальний маршрути [8].

Упродовж 2012 р. митними органами виявлено 2 172 факти незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів. За цими фактами порушено 121 кримінальну справу (за аналогічний період 2011 р. виявлено – 1 969 фактів, порушено 114 кримінальних справ) [3].

Упродовж 2015 року митницями ДФС виявлено 970 фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин їхніх аналогів та прекурсорів з порушенням митного законодавства [2].

Важливо зазначити, що контрабанда наркотичних засобів розповсюджена на всій території України і має негативний вплив на суспільну та економічну безпеку. Але варто зазначити, що 2015 року, порівняно з 2011–2012 рр., зменшилися кількість фактів переміщення наркотичних засобів та прекурсорів майже в 2 рази. Так, 2012 року – 2 172 факти переміщення, а 2015 року – 970 фактів переміщення.

Також негативний вплив чинить переміщення через митний кордон зброї та боєприпасів до неї. Так, упродовж січня-червня 2014 та 2015 року збільшується кількість випадків незаконного переміщення через митний кордон України зброї та боєприпасів, ніж 2011 та 2012 рр. (табл. 4).

З поданої таблиці можемо зробити висновок, що 2014 і 2015 рр. зріс рівень незаконного переміщення через митний кордон України зброї та боєприпасів до неї. З незаконного обігу були вилучені вибухові речовини, гладкоствольна, бойова (нарізна), газова, холодна, пневматична та спортивна види зброї, набої до цих видів зброї та спеціальні засоби. Великий сплеск переміщення зброї та боєприпасів 2014 та 2015 рр. спричинений виникненням конфліктної ситуації на Сході України.

Таблиця 4

Вилучення з незаконного обігу зброї та боєприпасів*

Показник	січень-липень 2014	2015
Вибухові речовини, кг	0,252	0,997
Гладкоствольна зброя, од.	3	3
Бойова (нарізна) зброя, од.	2	18
Газова зброя, од.	4	12
Холодна зброя, од.	174	374
Пневматична та спортивна зброя, од.	5	20
Набої до гладкоствольної та нарізної, шт.	1 612	2 659
Набої до інших видів, шт.	746	1 517
Спеціальні засоби, од.	116	226

*Примітка. Складено автором за даними сайту Державної фіскальної служби України [3].

Висновки. Отже, порушення митного законодавства чинять негативний вплив як на економіку, так і суспільство загалом. Україна перебуває в центрі Європи і саме тому спостерігаємо велику кількість правопорушень, пов'язаних з перетином митного кордону.

Характеризуючи загальні показники діяльності митниць у боротьбі з порушеннями митного законодавства 2011–2016 рр., необхідно зазначити, що упродовж останніх років досить активно проводиться робота щодо розкриття та повідомлення Служби безпеки України про такі порушення. Аналіз стану боротьби з порушеннями свідчить, що, незважаючи на комплекс здійснених правоохоронними органами заходів, вона продовжує поширюватись, а пов'язані з нею негативні процеси набувають дедалі витонченіших форм, що завдає значної шкоди економіці України, негативно впливає на криміногенну ситуацію у державі.

Підвищення ефективності і результативності заходів щодо боротьби з порушеннями митного законодавства – завдання складне й відповідальне. Але незважаючи на труднощі, роботу в цьому напрямі необхідно і надалі активізувати. Тільки таким чином вдасться реально вплинути на зменшення недобросовісної конкуренції, усунення з внутрішнього ринку структур, які порушують митне законодавство і в кінцевому результаті збільшення надходжень до Державного бюджету України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : від 13.03.2012 № 4495-VI (редакція : від 21.07.2012) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120721>
2. Інформація про проведення заходів митницями ДФС із запобігання та протидії контрабанді, боротьби з митними правопорушеннями [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu> 231912.html
3. Сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>.
4. Волошин В. І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави / В. І. Волошин // ISSN 2071-4653 Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України. – 2014. – № 4. – С. 58–59.

5. Марко В. І. Поняття і суспільна небезпечність контрабанди історичних та культурних цінностей / В. І. Марко // Митна справа. – 2010. – № 1.
6. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
7. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / С. О. Сорока. – Львів : Б.В., 2010. – 20 с.
8. Методичні рекомендації з питань боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в установах виконання покарань та слідчих ізоляторів / Оверченко І. С., Олійник О. І., Стеблинська О. С., Брітанов А. В. – К. : Державна пенітенціарна служба України, 2015. – 70 с.

REFERENCES

1. Customs Code of Ukraine dated 13/03/2012 № 4495-VI (release from 21.07.2012) [Electronic resource] // Official link of the Verkhovna Rada Ukraine. – The main throne: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120721/>
2. Information for the transfer of goods from the SFS customs offices, from the sale of goods and services, to the purchase of customs services [Electronic resource] – 2016. – The main point to be addressed is: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu31912.html>
3. To download the most up-to-date service in Ukraine [Electronic resource] - the main office of the department: <http://sfs.gov.ua>
4. Vloshin V. I. Struggle with a curtain on the border areas as an integral part of the development of the same bachelor state/ В. І. Voloshin // ISSN 2071-4653 Co-author. the contemporary pseudonyms of Ukraine/ – 2014. – # 4. – С. 58–59.
5. Марко В. І. It is pertinent to prevent the introduction of quantitative and culturally significant costs. / Customs declaration # 1, 2010.]
6. Criminal Code of Ukraine . April 5, 2001 // intelligence of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 2001 – No. 25–26. – Ct. 131 www.rada.gov.ua
7. Сорока С.О. Contraband of narcotic drugs: problems of counteraction avtopref. dis. ... the card. jurid. Science: 12.00.09 / С. О. Сорока. – Lviv: BV, 2010. – 20 с.
8. Ovepchunki I.C. Methodical recommendations on combating illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors in penitentiary institutions and pre-trial detention centers/ Ovepchunki I. C., O.I.I., Ot. O. C., Bpitanov A. V. – K .: State penitentiary service Ukraine, 2015. – 70 с.

Lepekha M. O. Analysis of violations of customs legislation in Ukraine

The article analyzes the essence of violations of customs legislation. The essence of the mechanism of administrative and legal provision of customs law enforcement is revealed and the main indicators of activity of executive bodies in the field of combating customs offenses are analyzed.

Key words: security, smuggling, violation of customs rules, customs taxation, tax policy.

Стаття надійшла до редколегії 18 грудня 2018 року